

עוסק במצוה פטור מן המצוה

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך: (בראשית יח, ג)

קבלת פני השכינה

(שבת קכז, א) אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וכו'.

כתוב בשו"ע (או"ח שלג, א) שאוצר של תבואה או של כדי יין, אף על פי שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש. וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר ג"כ לצורך אורחים. ולא מקרי אורחים, אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות. ועי' במשנ"ב (ס"ק ח) שמשמע קצת שההיתר תלוי בזה דהוי כקבלת פני השכינה, שעל הא דכתב הרמ"א שהתירו שבות לצורך הכנסת אורחים, הביא דברי חז"ל דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה.

תפילה בציבור או ה"א

בספר הליכות שלמה (תפילה ה, טז הע' כה) כתב שמי שיש לו אורח, ואם יעזוב אותו כדי ללכת להתפלל בציבור יכלם, אז מותר לו לישאר אתו בבית.

ובאורחות הלכה (שם) הביא בשם ספר תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט שהיות וגדולה הכנסת אורחים וכו' לפעמים הכנסת אורחים הוא ביטול תורה או סיפור לשון הרע וכו', ואמר הגרשז"א שבוודאי כוונתו לאבק לה"ר, ועדיין חידוש גדול.

מצות אהבת השם

אבל עי' בספר העמק דבר שהנצי"ב שמפרש שאברהם אבינו היה שקוע באותו שעה באהבת השם ובהקבלת פני השכינה, ומלבד תענוג הנפלא עוד הוא מצות עשה של "ואהבת את השם", ומ"מ מחויב להפסיק מצות אהבת השם בשביל מצוה אחרת, והטעם שמצות אהבת השם אין לו זמן קבוע, והוי כמו מצות ת"ת שהיכא שא"א שהמצוה יעשה ע"י אחרים, מפסיק מלימודו בשביל המצוה (מו"ק ט, ב).

וזה חידוש שהתם רגילים לפרש שהטעם משום דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, ולכן צריך להפסיק לעשיית המצוות, וכנראה הנצי"ב מפרש משום שאין לו זמן קבוע. וכתב שהא דאמרינן גדול הכנסת אורחים ויתר וכו', אין הכוונה אלא כנ"ל שמותר לעזוב מצות אהבת השם בשביל מצוה אחרת משום שאין זמנה קבוע.

ולפי דברי הנצי"ב אין שום מעלה במצות הכנסת אורחים, ואין ללמוד מזה שום קולא, כגון ביטול תפילה בציבור ואבק לשון הרע, או לעבור על שבות. ולדבריו ג"כ יש ליישב קושיית הגר"ש היימן כדלהלן.

עוסק במצוה קיומית

במכתבים שבסוף ספר חידושי ר' שלמה (סי' ל"ז) הקשה למה אברהם אבינו שהפסיק מלקבל פני השכינה בשביל מצות הכנסת אורחים, הרי קי"ל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ותי' שמכאן מוכח שהעוסק במצוה קיומית אינו פטור מן המצוה, ומסביר שהפטר מצוה השנייה הוא ביטול מצוה הראשונה, ובמצה קיומית אין ביטול מצוה.

ויש סמך לדבריו מדברי האור זרוע (הלכות סוכה סימן רצט), שמסביר לשיטתו שעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו אם אפשר לקיים שניהם, למה הלוכש ציצית אינו פטור מן המצוות. ותי' שאחרי שלבש הציצית אינו "עוסק" במצוה אלא "מקיים" מצוה. עוד תי' דגבי ציצית אין שייך לומר עוסק במצוה דאי בעי לא מיכסי כלל דלאיכסוי לא חייביה רחמנא. ושם החידוש יותר גדול, שהרי אחרי שכבר לבוש בבגד של ד' כנפות חייב הוא להטיל בו ציצית, אלא שיכול לפטור עצמו בזה שלא ילבש הבגד.

ועי' בספר נתיבות המשפט (סימן עב ס"ק יט) שבגבאי צדקה לא שייך פרוטה דרב יוסף, דרק במקום שעוסק במצוה שהיא מצות עשה ומוטלת עליו בחיוב ואסור לקבל עליה שכר, כגון בהלוואה או בהשבת אבידה, אבל צדקה, החיוב מוטל על כל אדם ליתן צדקה, אבל אינו מוטל על שום אדם להיות גבאי צדקה, רק החיוב על הב"ד לכופף את ישראל על הצדקה, ולהעמיד ממונים על זה, והממונים רשאים לקבל שכר על זה, לא שייך בזה פרוטה דרב יוסף.

ומביא ראיה מהא דאמרינן (ב"מ נח, א) שהשוכר את הפועל לשמור את הפרה אדומה, אם לא נותנים לו שכר שבת אינו אלא שומר חנם, ולא הוי שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף, וע"כ הטעם משום דאין עליו מצות עשה להיות שומר לפרה ויכול ליטול שכר על זה.

והא דכתב הרשב"א הביאו הש"ך (סקל"ב) באפטרופוס, דהוי שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף. נראה, דביתומים שאין יכולים לפקח בעסקיהם, ונכסיהם יורדין לטמיון כשלא ימצא מי שיפקח, כל אדם מחוייב להציל נכסיהם מהיזק משום השבת אבידה, וחשוב משיב אבידה ממש.

כותבי תפילין

וכבר תמה עליו בספר אמרי בינה (סימן יג) מהא דמבואר (או"ח סי' לח) שכותבי תפילין ומזוזות הן ותגריהן וכו' פטורים מן התפילין, והא אין זה מצוה המוטלת עליו ובכ"ז העוסק בה פטור. וכן המשמר המת או החוצב קבר למת, אפילו אינו מת המוטל עליו פטור ממצוה. ומהך דלשמור את הפרה אינו ראיה דהוי היזק שאינו ניכר, ואף דמרויח פרוטה דר"י, לא מתחייב לשמור מהיזק שאינו ניכר, עד דמחייב את עצמו לשלם.

שומר חנם

אלו אותו מי שעוסק בחסד והגיע זמן מנחה האם עליו להפסיק כדי להתפלל, או"ד נאמר שהוא פטור משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ויש לדון על פי דברי הגר"ש הנ"ל שבמצוה קיומית אין פטור של עוסק מצוה. והוא על פי מש"כ הרמב"ם (אבל יד, א) וז"ל מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, (צ"ע למה לא נקט אלא לוויה ולא שאר עניני הכנסת אורחים), ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיק בתורה ובמצות.

ויש להביא ראיה מקושיית הריטב"א, דהנה הק' הריטב"א (ב"מ פב, א) וז"ל ואם תאמר מאי איריא מלוה על המשכון אפילו שומר פקדון יהא שומר שכר עליו מן הסתם דהא מחייב לנערו ומשתכר בפרוטה דרב יוסף, וי"ל דגבי שומר כיון דמיד בעלים בא לו וכל עיקרו לא נחת אלא לשמירה בעלמא וקבלו סתם אגן סהדי דלא נחת אלא להיות ש"ח ואף על פי שלא פירש כמי שפירש דמי, אבל באבדה שבאה לו שלא לדעת הבעלים ולא באה לו משום שמירה אלא משום מצוה וכן במלוה על המשכון שלא בא לו אלא משום מצוה אני אומר דדעתו להיות ש"ש בפרוטה דרב יוסף, א"נ שתנאי ב"ד הוא שיהא ש"ש בכך.

וע"ע חדושי הריטב"א לשבועות (מד, א) שג"כ הק' כנ"ל ות"י בסגנון אחר, וז"ל כבר מפורש בנדריים (לג, ב) דטעמא דרב יוסף משום דמיפטר למיתן פרוטה לעני, והתם פרישנא דברי ר"י הזקן ז"ל דהא מיירי כשבא העני בשעה שהוא טרוד באבידה וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה והיינו דאמרינן עלה אליבא דרבה דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא, וא"ת אם כן אפילו שומר חנם חייב לנערה ומיפטר מליתן פרוטה לעני ואם כן לרב יוסף יהא דינו כשומר שכר, וי"ל דשאני שומר דכי מנער לה לאו למצוה הוא אלא מדין שמירתו שקיבל עליו בפירושו ולא חשוב עוסק במצוה לפוטרו מפרוטה דעני.

"לכת דידך"

ובעיקר חידוש של הגר"ש היימן צ"ע, דלכאורה היות וכל המקור של עוסק במצוה פטור מן המצוה הוא (סוכה כה, א) מדכתוב "ולכתך בדרך" שרק בלכת דידך חייב בק"ש, אבל היכא שאינו "לכת דידך" פטור, א"כ מסתברא שגם מצוה קיומית לא נחשב "לכת דידך", א"כ למה שלא יפטר מלקיים שאר מצות.

עוסק במצוה דרבנן

כדברינו מבואר בדברי הגרא"ו (בקו"ה סי' מח, ובקו"ש ח"ב סי' לב), שמחדש שאפילו העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא. וז"ל בהא ענינא דעוסק במצוה, נראה דאפילו עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, דדוקא "בשבתך" - בשבת דידך הוא דמחייבת (סוכה כה, א), וכשעוסק במצוה דרבנן לא הוי שבת דידך.

וראיה מהא דאתה קוצר קציר של מצוה קודם העומר, מדכתיב ובקוצרכם, דוקא קציר דידך, ומבואר בגמ' מנחות (עב, א) דאפילו לצורך מצוה דרבנן מותר לקצור, כגון בבית האבל.

וכן לענין בן סורר ומורה, אכל דבר מצוה או דבר עבירה, אפילו דרבנן, אינו נעשה בן סורר ומורה, דכתיב "בקולנו" - ולא בקולו של מקום (סנהדרין ע, ב), דלא מיקרי בקולנו. וה"נ לא מיקרי שבת דידך.

ומהאי טעמא, גם עוסק בהכשר מצוה, כגון כותבי סת"ם, פטורין מן המצות (סוכה כו, א), דאף דכתיבת התפילין אינה המצוה, אלא הנחתן, מ"מ כשעוסק בהכשר מצוה לא מיקרי שבת דידך.

וע"ע בספר בכורי יעקב (תרמ, כב) שהעוסק במצוה דרבנן פטור אפילו ממצוה שהיא מדאורייתא, משום דכל מצוה דרבנן ישנו משום "לא תסור", א"כ הוי ג"כ דאורייתא. ולדבריו יהיה תלוי במחלוקת רמב"ם ורמב"ן האם יש "לא תסור" בכל מצוות דרבנן.

שבת דידך ודמצוה

[מיהו כתב הגרא"ו דדוקא כשעוסק בזה לשם מצוה, כמו שמפרש רש"י שם (ד"ה תגריהן) להמציאן לצריך להו, אבל אם עוסק לצורך עצמו להרויח, שפיר מיקרי שבת דידך.

ובביאור הלכה (סי' ל"ח ד"ה הם) הקשה על דברי רש"י, מהא דקיי"ל כר"ע במלוה על המשכון, דהוי עוסק במצוה אפילו צריך להמשכון להשתמש בו. ות"י הגרא"ו דדוקא בהכשר מצוה צריך שיעשה לשם מצוה ולא לצורך עצמו, דאל"ה מיקרי שבת דידך, אבל בהלוואה, דהיא גוף מצוה, אפילו עושה לצורך עצמו, מ"מ הוי עוסק במצוה. וקצ"ע שהרי אין מקור מיוחד לעוסק במצוה עצמו שפטור, רק שבת דידך א"כ מהכ"ת לחלק. ומוסיף דשמא גם בעושה מצוה דרבנן יש לחלק כן, דדוקא בעושה לשם מצוה לא הוי שבת דידך, אבל אם עושה לצורך עצמו מיקרי שבת דידך, דמצוה דרבנן לא מיקרי שבת דמצוה דאורייתא, אלא דמ"מ פטור משום דלא הוי שבת דידך, ולפוטרו מן המצות אין צריך שיהא שבת דמצוה, אלא שלא יהא שבת דידך. מ"מ אם הוא שבת דידך וגם שבת דמצוה, כמו בעוסק בגוף המצוה דאורייתא לצורך עצמו פטור, ועדיין צ"ע.]

וכן כתב בספר שדי חמד (מערכת עין כלל מה) שאף בעוסק במצוה דרבנן נקטינן לכללא דהעוסק במצוה לפטור ממצוה דאורייתא, עיין שם. אבל לכאורה מרבינו יונה משמע שעוסק במצוה דרבנן אינו פטור מן המצוה.

שיטת רבינו יונה

כתב רבינו יונה על הרי"ף (ברכות יא, ב) על הא דאיתא במתני' קברו את המת וחזרו וכו' ואם לאו לא יתחילו, דטעמא דמילתא משום דתנחומי אבלים מדאורייתא, דבכלל גמילות חסדים הוי וגמ"ח מן התורה, כדאמרינן והודעת להם את הדרך זו גמ"ח, ולפיכך אמרו דכיון שעוסק במצוה (סוכה כה, א) פטור מן המצוה, ואף על פי שכבר נקבר המת לא יתחיל.

השדי חמד (מערכת הכללים אות ב, קטז) מביא שבספר מחזה אברהם דייק מדברי רבינו יונה אלו שמצות ביקור חולים הוא מה"ת. השד"ח דוחה הראיה דיש מקומות שמשום שמירי באסמכתא נקטו הראשונים לשון דאורייתא. אבל הק' א"כ האיך כתב ר"י דאמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה, אם אין כאן אלא מצוה דרבנן איך ידחה מצות ק"ש שהיא מה"ת, אלא שכבר כתב במקום אחר שעוסק במצוה דרבנן ג"כ פטור מן המצוה.

אבל מלשון ר"י משמע שכל הסיבה שאמרין עוסק במצוה פטור מן המצוה הוא משום דהוי דאורייתא. א"כ משמע ש"ל שעוסק במצוה דרבנן אינו פטור מן המצוה.

ע"מ שלא תיכנס לבית פלוני

[ולגבי עיקר השאלה האם מצות ביקור חולים הוא מה"ת כתב השד"ח שבשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן מא) בשם אביו נוקט בפשטות שיש כאן חיוב מה"ת. וז"ל פעם אחת היינו מסובין בבית המשתה בחנוכה ובתוך הסעודה אמרתי אהוב דבר חידוש בהלכה, ובא ללבי והקשיתי אהא דאמר הרי זה גיטך על מנת שלא תיכנס כל ל' יום לבית פלוני הרי זה גט, ואמאי הוי גט הא מתנה על מה שכתוב בתורה, שאם פלוני יחלה או אחד מבני ביתו אי אפשר לה שלא תלך לבקר את החולה, כדתנן הריני נזיר על מנת שאטמא למתים וכו' הרי זה נזיר ואסור בכולם, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה. ואפילו תאמר ביקור חולים דרבנן הוא, הא אמרי' בפרק אעפ"י (נו, ב) כמדומה לי דאפילו למ"ד מתנה על מ"ש בתורה תנאו קיים בדרבנן תנאו בטל.]

העוסק בספק מצוה

כתב השאגת אריה (סי' ל"ז) שהעוסק בספק מצוה אינו פטור ממצוה ודאית, וכבר תמה עליו בספר קו"ש (הנ"ל) שלא גרע מעוסק במצוה דרבנן שפטור ממצוה דאורייתא, דגם העוסק במצוה דרבנן לא מיקרי שבת דידך.

אבל עי"ש שהק' על עצמו מהא דמצינו לענין ציצית, דטלית החייבת מדרבנן מותר לצאת בה לר"ה בשבת, דמיקרי צורך הבגד, וטלית חציה פתוח וחציה סתום דחייבת מספק דאורייתא, אסור לצאת בה בשבת. ואולי י"ל דשם אע"פ שמתעם ספק דאורייתא לחומרא יש חיוב על הגברא להטיל ציצית, אינו מתיר הוצאתו בשבת, שכל ההיתר לצאת בטלית מצויצת בשבת מבואר ברמב"ם (פי"ט מהלכות שבת) שהציצית הוי מנוי הבגד וטכסיסה, ואם מצד הבגד אין ודאי חיוב לא מקרי "נוי הבגד", משא"כ לענין עוסק במצוה שפיר מקרי שאינו עוסק ב"לכת דידך".

העוסק במצוה קיומית

ולפי דברי הגרא"ו שגם העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצות, משום דאינו "לכת דידך", ה"נ העוסק במצוה קיומית ג"כ פטור אפילו ממצוה חיובית. ועל פי זה יש ליישב קושיא עצומה על הנו"ב. דידועה שיטת הנו"ב (תנינא או"ח סימן צ"ד) שאין חיוב לקבל פני רבו בזמן הזה הואיל ואין מצות עלייה לרגל נוהג בזה"ז, ורבים העירו על דברי הנודע ביהודה מהא דאיתא (סוכה י, ב) שרב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לרב נחמן אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה, ופירש רש"י שלוחי מצוה אנן להקביל פני ראש גולה, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ופטורין כדתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. והרי ר' חסדא ורבה בר ר' הונא אחר החורבן היו, ואם פטור עצמם מחמת מצוה זו משמע שהיו חייבים בה, והא קמן שחיוב זה נוהג אפילו אחר החורבן. אבל אם נאמר שגם בעוסק במצוה קיומית פטור מן המצוה נחא. מיהו לשון רש"י שכתב דחייב להקביל פני רבו ברגל סותר לכאורה לדברי הנו"ב, וצ"ע.

עוסק בתפילה

והנה ידועים הם מחלוקת הרמב"ם ורמב"ן האם חיוב תפילה הוא מה"ת או אינו אלא מדרבנן, דעת הרמב"ם (פ"א מהל' תפילה, סה"מ מצ' ה) שחיוב תפילה הוא מה"ת, רק מנין התפילות ונוסח התפילות הוי מדרבנן. הרמב"ן חולק וס"ל שאין חיוב להתפלל מה"ת אלא בעת צרה.

ועי' בחי' הגר"ח על הרמב"ם שאפילו להחולקים על הרמב"ם וס"ל שאין חיוב תפילה מה"ת, היינו רק דחיוב אין אבל לכו"ע יש קיום מצוה מן התורה. ועל פי דבריו דן בס' עמק ברכה (נשיאת כפים אות ד') על מש"כ המג"א (קכח, כח), שכהן העומד באמצע שמו"ע והגיע זמן ברכת כהנים, עליו להפסיק באמצע ולעלות לדוכן. ולפי הגר"ח דלכו"ע יש מצוה קיומית בתפילה, א"כ למה לו לעלות לדוכן, הרי העוסק במצוה פטור מן המצוה. ואף דהוי מצוה קיומית, הרי גם במצוה קיומית ישנו להכלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומוכיח את זה מהא דמוכרי תפילין פטורים מן המצות אף דאין חיוב להיות מוכר תפילין.

ולפי דברי השדי חמד והגרא"ו יש להעיר על המג"א אפילו בלי החידוש של הגר"ח, שהרי לכו"ע יש מצות תפילה מדרבנן, א"כ למה יפסיק כדי לקיים מצות ברכת כהנים.

אבל אם כנים הדברים הדרא קושיית הגר"ש היימן לדוכתיה למה הפסיק אברהם אע"ה מלקבל פני השכינה כדי לעסוק במצות הכנסת אורחים.

והיה אפשר לומר דקבלת פני השכינה אף דבוודאי הוי דבר גדול אבל אין בו אפילו משום קיום מצוה, אבל עדיין צ"ע דסוף כל סוף לא הוי "לכת דידך". ולפי הנצי"ב שעוסק במצוה שלא קבוע לו זמן אינו פטור מן המצוה ניהא.

דברי הריטב"א

ידועים הם דברי הריטב"א (סוכה כה, א) שהק' למ"ל קרא שעוסק במצוה פטור מן המצוה, דהא ודאי לא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשאי אפשר לקיים שתיהן, כי בעודו בסוכה או שמניח תפילין או שמתעטף בציצית או שיש מזוזה בפתחו אין לפטרו מכל המצות, ומה שאמרו בשומר אבידה שפטור מלתת פרוטה לעני, היינו בשעה שמנערה ומטפל בה, והיינו דאמרינן ופרוטה דרב יוסף לא שכיח, וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצוה זו למה לי קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, ות' דהא קמ"ל דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו, סד"א איפטורי הוא דמיפטר מינה אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו, קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות, ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות.

ולפי"ז י"ל שאע"פ שגם במצוה קיומית פטור מן המצוה, אבל אין איסור לעזוב המצוה כדי לקיים מצוה השנייה, שגם המצוה שהוא עוסק בה עכשיו הוי "רשות". ולכן היה מותר לאאע"ה לעזוב מצות קבלת פני השכינה כדי לקיים מצות הכנסת אורחים, משום דגדול מצות הכנסת אורחים.

האם עסק במצוה קיומית עדיף מעסק במצוה דרבנן

הבאנו דברי השד"ח והקו"ה שהעוסק במצוה דרבנן פטור מן המצוות, אבל הפרמ"ג מסופק בזה. דהנה בשו"ע (או"ח עב, ד) כתוב שאם קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכו', אם יכולים העם להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה, יתחילו, ואם לאו לא יתחילו. וכתב הרמ"א דמירי שיש שהות ביום לקרות אח"כ. ועי' במג"א (ס"ק ד) דאם לאו יקרא ק"ש קודם כיון שעדיין לא התחילו במצות תנחומין.

ומדייק הפרי מגדים שמשמע שאם התחילו בתנחומין אינו פוסק אפילו יעבור זמן קריאת שמע, וכתב וצ"ל שאע"ג דקי"ל (או"ח תרפז, ב בהגה) דאין שום מצוה מן התורה נדחית מפני דרבנן, היינו כל זמן שלא התחיל במצוה דרבנן, אבל התחיל אין פוסק, אבל כתב דצ"ע מנלן זה.

ומוסיף דאין לומר דניחום אבילים מן התורה, כמו שכתב עטרת צבי (אות ח) דברמב"ם (הל' אבל יד, א) מבואר דניחום אבילים מצות עשה מדברי סופרים. וז"ל הרמב"ם מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבילים וכו'. אבל יש להעיר על דבריו מהא דתנן (סוכה פ"ב מ"ד) חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה, ובפשטות הטעם שהמשמשין פטורין משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וע"כ שגם במצות ביקור חולים, אע"פ שגם היא אינו אלא מדרבנן כמ"ש הרמב"ם, אמרינן העוסק במצוה פטור מן המצוה.

ואולי י"ל שאע"פ שהעוסק במצוה דרבנן אינו פטור מן המצוה, אבל העוסק במצוה קיומית שהיא מן התורה פטור משאר מצוות. (וכ"כ בספר אמרי בינה סי' יג, ג) וההסבר לזה, שמצוה דאורייתא אע"פ שאינו אלא קיומית שפיר אינו "לכת דידך", אבל במצוה דרבנן אפשר לומר שכלפי דין התורה נחשב כדבר רשות, ומקרי "לכת דידך". א"כ היות שאפילו לפי הרמב"ם יש כאן קיום עשה, כמו שמסיים בדבריו "שהן בכלל ואהבת לרעך כמוך", שפיר אמרינן העוסק במצוה פטור מן המצוה. אבל לפי"ז גם בניחום אבילים נאמר כך, שגם ניחום אבילים נכלל במצות עשה של"וואהבת".

ונראה שזה כוונת הפרמ"ג במה שמסיים וז"ל ומיהו שם כתב דבכלל ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) הוא, שבה מיושב קושייתו על המג"א.

מצוה קבלת פני רבו בזה"ז

על פי הנ"ל דגם בעוסק במצוה קיומית פטור מן המצוה, יש ליישב קושיא עצומה על הנ"ב. דידועה שיטת הנ"ב (תנינא או"ח סימן צ"ד) שאין חיוב לקבל פני רבו בזמן הזה הואיל ואין מצות עלייה לרגל נוהג בזה"ז, ורבים

העירו על דברי הנודע ביהודה ממה דאיתא בסוכה (י, ב) שרב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לרב נחמן אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה, ופירש רש"י שלוחי מצוה אנן להקביל פני ראש גולה, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ופטרינן כדתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. והרי ר' חסדא ורבה בר ר' הונא אחר החורבן היו, ואם פטרו עצמם מחמת מצוה זו משמע שהיו חייבים בה, והא קמן שחייב זה נוהג אפילו אחר החורבן.

ונאמר מעתה שלדעת הנודע ביהודה אף שאין חיוב בהקבלת פני רבו, מכל מקום מצוה יש בה אפילו בזמן הזה, ובעת עסקו בה נפטר ממצוה אחרת, ואפילו ממצות סוכה שהיא חיובית.